

Te Kaupapa Ture o Aotearoa

1. Te tūranga o te kaupapa ture

He huinga ritenga te kaupapa ture hei tūtohu me pēhea te whakahaere i te whenua me pēhea hoki te nohotahi a ōna iwi. Whakaata ai te kaupapa ture i te hitori ahurei o te whenua, i ōna uaratanga me ōna tūmanako. Mā te kaupapa ture e tohu te mana whakahaere i Aotearoa tae atu ki ngā here me ngā whakarite ki aua mana. He mea tiaki anō i ngā tikanga a te katoa i Aotearoa.

2. He kaupapa ture tā Aotearoa

He kaupapa ture tā Aotearoa – engari kāore i te tuhinga kotahi. Hei wāhi o ngā whakarite mō te kaupapa ture ko te Ture Rārangi Tika Tangata o Aotearoa 1990 (New Zealand Bill of Rights Act 1990), te Ture Hinonga Kāwanatanga 1986 (Constitution Act 1986), te Tiriti o Waitangi i hainatia i 1840, me ētahi mātāpono kaupapa ture tūroa.

Ko Aotearoa, ko Iharaira, ko Piritana Nui, ngā whenua o te ao, kāore he kaupapa ture i te tuhinga whāiti, tuhinga kotahi.

3. Ngā tūāpapa o te kaupapa ture o Aotearoa

Ētahi mātāpono o te kaupapa ture:

- » Ko te mana o te ture arā, ko te katoa i Aotearoa, tae atu ki ngā kāwanatanga, me whai mārika i te ture.
- » He whenua māhorahora a Aotearoa, arā, nā ngā kaipōti i kōwhiri ngā tāngata hei māngai mō rātou i roto i te pāremata.
- » He tōtika tā tatou kāwanatanga, arā, ko ngā Minita o te kāwanatanga he mema anō o te Pāremata, ā, kei te tuwhera ā rātou mahi ki te aroaro o te Pāremata.

Kei waenganui i te Pāremata, te Kāwanatanga me ngā Kōti te mana o te iwi whānui. Nā tēnei wewehe i te mana i whakaū kia rite, kia tika te mana ki ia peka.

Te Kaupapa Ture o Aotearoa

4. Te Upoko o te Kāwanatanga

Ko te Kuini o Aotearoa te upoko o te kāwanatanga. Ko te Tianara Tēneta tōna māngai i Aotearoa. Whai ai te upoko o te kāwanatanga me te Tianara Tēneta i ngā ture o Aotearoa me ngā tohutohu a te Pirimia rātou ko āna Minita.

5. Pāremata

Kōwhiri ai tātou i ngā mema Pāremata hei hanga ture hei mātai hoki i ngā mahi a te kāwanatanga. Ka taea e te Pāremata te hanga ture mō ngā kaupapa maha, ahakoa te momo, ki te tautokona e te nuinga ā rātou tonu. I te rahinga o ngā take nei, ka taea e te iwi whānui te tuku kōrero mō ngā tonu ture.

6. Kāwanatanga

Whakatakoto ai te kāwanatanga - te Pirimia me ngā Minita - i te aronga o ngā kaupapa here mō Aotearoa, ā, ka uia atu te Pāremata kia hangaia, kia whakarerekētia rānei ngā ture hei whakatō i ā rātou kaupapa here. He mema Pāremata anō te Pirimia me ngā Minita.

7. Ngā Kōti

Whakamārama ai ngā kōti i te tikanga o te ture mō ētahi take. Ka taea e rātou te whakatau ngā whakahē mō te kore tōtika o te mahi a ngā tāngata o te kāwanatanga, mō te mahi rānei i waho i ō rātou mana ture. Kāore e taea e ngā kōti i Aotearoa te arotake, te whakakore rānei i ngā ture.

8. Ko tāu i te kaupapa ture o Aotearoa

Whai wāhi ai ngā iwi katoa o Aotearoa i roto i te kaupapa ture - pōti ai tātou, aru ai tātou i te ture, tuku tonu ai tātou, whakahau ai tātou i ngā whakarerekētanga, ā, tū ai tātou mō te kāwanatanga ā-rohe, ā-motu hoki.

Mai i Hui-tanguru ki Hōngongoi 2013 whai wāhi ai ngā iwi katoa o Aotearoa ki te whakawhiti kōrero ki Te Ranga Kaupapa Ture mō te kaupapa ture. I whakatūria te rōpū tohutohu motuhake e te Pirimia Tuarua me te Minita Take Māori hei whakarongo, hei whakaaro iho, ā, ka whakahoki mai i ngā tirohanga a te iwi mō te whānui o ngā take e pā ana ki te kaupapa ture.

↳ Mō ētahi atu pārongo haere ki www.kaupapature.org.nz ka waea rānei ki 0508 411 411.

↳ Whakawhiti kōrero mai ki www.facebook.com/TheConstitutionConversation

He huinga tikanga te kaupapa ture hei whakaatu me pēhea te whakahaere i te whenua me tā tātou nohotahi. Nāu te kaupapa ture, nāu te kōrero.